

Yttrande över "Snabbare omval och skydd för valhemligheten (SOU 2016:71)"

Skellefteå kommun har inte utsetts som remissinstans men väljer ändå att lämna ett yttrande över rubricerade betänkande.

2015 års vallagsutredning har haft i uppdrag dels att se över hur omval kan genomföras snabbare än idag, dels att överväga hur skyddet för valhemligheten kan förstärkas.

När det gäller de förslag angående snabbare omval som presenteras i betänkandet har Skellefteå kommun inget att erinra. Kommunen stödjer lagändringar som möjliggör att ett omval liknar ett ordinarie val i så hög utsträckning som möjligt.

Det finns dock all anledning att ifrågasätta ett antal av utredningens slutsatser när det gäller förstärkt skydd för valhemligheten. Alla delar av valsystemet och röstningsförfarandet måste fullt ut bidra till att stärka kraven på valhemlighet och fria val. Utredningen konstaterar att de negativa upplevelser som det refereras till vanligtvis haft att göra med tillhandahållandet av valsedlar och med ordningen vid röstmottagningen. Vidare har det också framkommit att oförståelsen för det svenska valsystemet ökat på senare år bland annat bland utländska medborgare som röstar i Sverige i Europaparlamentsvalet. Samtidigt konstaterar utredningen emellertid att det inte finns några belägg för att valhemligheten har röjts eller att valen inte varit fria. Det finns inte heller några farhågor för att något sådant skulle kunna inträffa. Istället tycker Skellefteå kommun att utredningen ska ha tilltro till att de lokala valmyndigheterna kan lösa de problem som funnits på skilda håll.

Vad kan valnämnderna göra för att komma till rätta med de brister som nämns i utredningen?

- Valnämnden ska se till att det är god ordning vid valsedelsborden och att ingen väljare i möjligaste mån ska känna sig stressad eller iakttagen. Valsedelsborden ska placeras på ett så bra sätt som möjligt med hänsyn till kraven på valhemlighet. Precis som nämns i utredningen (sid 121) finns det tydliga regler för ordningen på och vid ett röstmottagningsställe och vem som ansvarar för ordningen.
- Valnämndernas planering av arbetet får större betydelse för att skapa klara rutiner för valets genomförande på ett röstmottagningsställe. Det skärpta kravet att alla

röstmottagare ska genomgå utbildning är ett led i detta och det är bra. Skellefteå kommun har sedan tidigare haft utbildning som ett obligatoriskt krav. Där bör det läggas ett stort fokus på frågor kring integritet och valhemlighet. Det handlar om att hitta arbetssätt och rutiner som förutom att skapa trygghet genom ordning och reda även ger ett bra flöde i röstnings- och vallokaler.

Göteborgs kommun lyfts fram som ett gott exempel. Ett sådant arbetssätt har även Skellefteå kommun och vi menar att det räcker mycket långt för att undvika de problem som utredaren lyfter fram. Valnämnden i Skellefteå kommun träffar också de olika partierna inför valen för att informera om lagstiftning och vilka lokala regler som gäller för bland annat valsedlarnas placering och tillhandahållande på röstmottagningsställena.

Organisation

- Utredningen använder ibland svepande formuleringar som inte tyder på insikt i hur kommunerna organiserar sina val och vilka lokaler som finns till förfogande.
- För att säkerställa att alla valsedlar hela tiden finns inne i valskärmen och i rätt ordning måste röstmottagare kontrollera det efter varje väljare. Det är inte realistiskt att tro att röstmottagare, utan att ha insyn, kan övervaka hur det ser ut inne i valskärmen när en väljare har röstat. Kontrollen blir tidsödande och arbetskraftsintensiv särskilt som det förekommer många valsedlar. En kontroll av varje valbås efter varje väljare riskerar också att omintetgöra det skydd av valhemligheten som utredaren avser lösa med sina förslag.
- De föreslagna valskärmarna bedöms bli större än de som används idag. Det finns vallokaler med relativt små utrymmen, exempelvis vissa bibliotek. Visserligen är de föreslagna valskärmarna enklare att placera med tanke på insyn men det kan få till följd att det i vissa lokaler kan bli mycket svårt att få in det antal valskärmar av större typ än de vi använder idag. Detta kan i sin tur leda till att färre lokaler kan användas för röstning vilket begränsar tillgängligheten vid val.
- Under förtidsröstningsperioden genomförs förtidsröstning på ett antal olika institutioner. Röstningen organiseras på så sätt att varje arbetslag besöker flera lokaler under dagen och transporterar allt valmaterial mellan lokalerna. Det kommer att kräva andra transportmedel än de som används idag eftersom de nya skärmarna är mer utrymmeskrävande. Kostnaden kommer därmed att öka.
- Röstningsprocessen kommer att ta längre tid än den gör idag.
- I en kommun av Skellefteås storlek behövs ca 80 fack för valsedlar, det är alltså inte bara storstadskommunerna som behöver säkerställa att många valsedlar ryms bakom skärmen.

Kostnader

- Skellefteå kommun skulle behöva köpa in närmare 350 nya valskärmar vilket enligt utredningens kostnadsberäkning innebär en engångskostnad på cirka 2 100 000 kronor.
- Utredaren menar vidare att det ”borde räcka med två extra röstmottagare till varje vallokal och röstningslokal”. Det ger ett intryck av att det är en marginell förändring. Det är det inte. Dels tror vi att två extra röstmottagare inte räcker, dels bedömer vi att det kommer att bli i det närmaste omöjligt att rekrytera fler röstmottagare än det antal vi har idag. Kostnaden för fler röstmottagare blir avsevärd och Skellefteå kommun ser en risk i att tillgängligheten till valet begränsas då otillräckligt antal röstmottagare skulle kunna medföra färre röstningslokaler eller begränsningar i öppethållande för förtidsröstning.
- Om de nya valskärmarna kräver andra lokaler kan det innebära problem att hitta lämpliga lokaler inom vissa valdistrikt och det kan också medföra ytterligare kostnader om kommunen måste hyra andra vallokaler.
- Utredningen tror att det föreslagna systemet kommer att kräva färre valsedlar. Vi tror dock att det kommer att kräva fler då risken är större att någon plockar med sig hela buntar eller märker sedlar som sedan blir ogiltiga.

Demokrati

- Eftersom vi bedömer att en röstmottagare måste gå in bakom valskärmen efter varje väljare för att säkerställa att alla valsedlar finns kvar och är i rätt ordning finns risk att väljaren känner sig övervakad/granskad.
- Skellefteå kommun menar att utredaren inte tillräckligt utrett röstmottagarens roll och befogenhet mot en väljare som genomför ett sabotage mot valet till exempel genom manipulation av valsedlar. Detta bör utredas ytterligare innan en lagändring beslutas.
- Eftersom vi bedömer att inte alla lokaler vi idag använder kommer att rymma det antal valskärmar som krävs kommer att resultera i köbildning och lång väntetid vilket kan riskera att väljare låter bli att rösta.
- Utredningens bedömning om minskad risk för familjepåverkan tror vi är marginell, familjepåverkan sker på annan plats än bakom valskärmen.
- Utredningen bedömer att det föreslagna systemet ställer mindre krav på kunskap hos väljaren och ger god hänsyn till väljarnas olika bakgrund och förmåga. Erfarenheten från Skellefteå kommun säger att väljarna har många frågor i

vallokalen om hur röstningen går till. Vår bedömning är att det kommer att bli svårare att ställa de frågorna när väljaren redan gått in bakom en skärm.

- Utredaren tror att när valsedlarna placeras i vallokalen och inte utanför kommer det att ha en avhållande effekt i fråga om oegentligheter. Utredaren tar för givet att sabotage bara skett på de ställen där man haft valsedlarna utanför lokalen. Skellefteå kommun har alltid haft valsedlarna inne i lokalen, trots det har det förekommit att buntar försvunnit eller blandats. Vi tror att risken ökar genom utredningens förslag eftersom ingen ser vad du gör inne i ett valbås.

Tillgänglighet

- Skellefteå kommun tror att utredningens förslag riskerar att hämma väljarna att ställa frågor till röstmottagarna. Det gör att tillgängligheten minskar för de som har särskilda behov, exempelvis funktionsnedsättningar eller språksvårigheter.
- Utformningen av de nya valskärmarna gör att miljön inne i skärmen blir mörkare. Redan som det är idag efterfrågar många väljare mer ljus bakom skärmen.

Annat

- Om en lagändring av detta slag kommer att genomföras ser vi den tänkta tidsaspekten som för kort. En förändring bör genomföras som ett försök vid ett begränsat antal platser och utvärderas innan det genomförs i hela landet.
- Med tanke på att utredningen föreslår att lagändringen ska träda i kraft till val 2018 ställer vi oss frågande till hur upphandlingen av valskärmar ska ske. Finns det någon som kan leverera med så kort varsel och vem står för kostnaderna?

Slutsatser

- Skellefteå kommun har inga synpunkter på utredningens förslag när det gäller snabbare omval.
- Skellefteå kommun delar slutsatsen att valnämnderna har en viktig roll att spela för att förbättra processen vid valet. Ytterligare information och utbildning av röstmottagarna är en annan viktig pusselbit. Vår bedömning är att valprocessen med rätt åtgärder i dessa avseenden mycket väl kommer att uppfylla kraven på förstärkt skydd för valhemligheten.
- Effekterna för personer med olika typer av funktionsnedsättning bör belysas särskilt.
- Skellefteå kommun säger nej till förslaget att flytta valsedlarna innanför valskärmen. Det skulle innebära stora organisatoriska och praktiska utmaningar för många kommuner. Kostnadsökningarna blir dessutom avsevärda utan att det

SKELLEFTEÅ KOMMUN

på ett avgörande sätt ger ett bättre skydd för valhemligheten jämfört med de andra åtgärder som har nämnts ovan och som även utredningen tar upp.

- Vi tror inte att utredningens förslag till förstärkt skydd för valhemligheten får avsedd effekt, istället försvårar det för väljaren att ställa frågor och orientera sig bland valsedlarna. Vidare ser Skellefteå kommun att en del av förslagen skulle kunna leda till begränsningar av tillgängligheten något som kan innebära begränsning av demokratins utövande. Detta bör vägas mot det eventuella förstärkta skydd av valhemligheten som eftersöks.
- Även om kön till nuvarande valsedelstall försvinner kommer de totala köerna inte att minska utan istället förflyttas till valskärmarna.

Skellefteå kommun

Lorents Burman

Kommunstyrelsens ordförande